

Leszek Poleszak

Kult Najświętszego Serca Jezusowego jako pomoc w realizacji powszechnego powołania do świętości

Symposium 20/1(30), 83-92

2016

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Ks. Leszek Poleszak SCJ
Wyższe Seminarium Misyjne Księży Sercanów, Stadniki

KULT NAJŚWIĘTSZEGO SERCA JEZUSOWEGO JAKO POMOC W REALIZACJI POWSZECHNEGO POWOŁANIA DO ŚWIĘTOŚCI

Powszechne powołanie do świętości

Powszechne powołanie do świętości oznacza, że każdy człowiek, w zamysle Stwórcy, został przeznaczony do uświęcenia na wzór Tego, który sam jest święty. Potwierdzenie tej tezy odnajdujemy zarówno w tekstach Starego, jak i Nowego Testamentu. Księga Kapłańska np. w wielu miejscach notuje wezwanie: „Bądźcie świętymi, bo Ja jestem święty, Pan, Bóg wasz” (Kpł 19,2; por. 11,44.45; 20,7.26; 21,8). Niemal identyczne słowa powtarza św. Piotr: „W całym postępowaniu stańcie się wy również świętymi na wzór Świętego, który was powołał, gdyż jest napisane: *Świętymi bądźcie, bo Ja jestem święty*” (1 P 1,15-16).

Twórcą świętości człowieka jest sam Bóg. „Ja jestem święty, Ja, Pan, który was uświęcam!” (Kpł 21,8). On wzywa go i powołuje do uczestnictwa w życiu Bożym, dając mu nieustannie pomoc do zbawienia przez wzgląd na swego Syna, Jezusa Chrystusa¹. Powołanie do świętości jest

¹ Por. II SOBÓR WATYKAŃSKI, Konstytucja dogmatyczna o Kościele *Lumen gentium*, 2.

najwyższym celem człowieka. W szczególny sposób są do niej wezwani chrześcijanie, którzy zgodnie ze swoim stanem życia winni dążyć do świętości doskonałej².

Na drodze rozwoju świętości w życiu człowieka istnieje wiele środków, które pomagają mu w dojściu do ostatecznej realizacji zamierzonego przez Boga powołania. Oprócz środków sakramentalnych, spośród których należy wymienić zwłaszcza sakramenty chrztu świętego, Eucharystii oraz pokuty, istnieje wiele innych, umożliwiających i ułatwiających proces uświęcenia. Do środków pozasakramentalnych, które mają na celu rozwój życia duchowego, a przez to także rozwój świętości człowieka, należą między innymi praktyki pobożnościowe, którymi w swoim ziemskim życiu posługiwał się również sam Jezus Chrystus (np. modlitwa, post, jałmużna, zwracanie się do Boga jako do Ojca, pielęgnowanie miłości Boga i bliźniego). Jednym ze środków pozasakramentalnych jest praktyka kultu Najświętszego Serca Jezusowego. Istotą tego kultu jest miłość Boga do człowieka, która została objawiona w Sercu Zbawiciela³.

Kult Najświętszego Serca Jezusowego w ogólności

Chociaż objawienia prywatne Najświętszego Serca Jezusowego św. Małgorzacie Marii Alacoque z XVII wieku miały dla rozwoju kultu Bożego Serca niezmiernie istotne znaczenie, swoje podstawy odnajduje on jednak w Piśmie Świętym. Tutaj właśnie należy szukać wyjaśnienia dla jego dwóch istotowych elementów, którymi są fizyczne Serce Jezusa zjednoczone unią hipostatyczną z Osobą Słowa Bożego oraz Jego przegromna miłość do ludzi. Wprawdzie Biblia nie zawiera bezpośrednich odniesień do specjalnego kultu fizycznego Serca Jezusa Chrystusa, jednak znajdujemy w niej liczne teksty opisujące pełną miłosierdzia i poświęcenia miłość Boga względem ludzi (por. Oz 11,1.3-4; 14,5-6; Iz 49,14-15; Pnp 8,6). Bóg sam nawołuje człowieka do odpowiedzi na miłość, którą

² Por. tamże, 11.

³ Por. Encyklika *Haurietis aquas* o kulcie Najświętszego Serca Jezusowego (1956), IV, 2.

obdarza go bezinteresownie: „Będziesz więc miłował Pana, Boga twojego, z całego swego serca, z całej duszy swojej, ze wszystkich swych sił” (Pwt 6,5; por. Oz 11,1-8; Jr 31,3.31.33-34).

Obrazy starotestamentalne przedstawiające przebaczącą, czułą, wierną i cierpliwą miłość Boga, stanowią zapowiedź jeszcze większej miłości, której objawieniem jest Jezus Chrystus. On sam staje się najlepszym obrazem miłości Ojca, czego najwymowniejszym znakiem jest Jego Serce, które zostaje przebite włócznią żołnierza (por. J 19,33-37). Teologiczny i symboliczny opis św. Jana Ewangelisty, wypływający z charakterystycznej dla niego „lektury wiary”, ukazuje śmierć Jezusa nie jako rzeczywistość tragiczną i katastrofalną, ale w perspektywie zmartwychwstania, jako jedno wielkie misterium i wydarzenie zbawcze *par excellence*. Śmierć na krzyżu oraz przebicie boku są centralnym przesłaniem – „dobrą nowiną” chrześcijaństwa: Jezus oddaje życie z miłości, przemieniając przez to własną śmierć w źródło zmartwychwstania, nowego życia – w źródło świętości. Wydarzenie to potwierdza również najistotniejszą prawdę Ewangelii, że Bóg jest miłością. „Tak bowiem Bóg umiłował świat, że Syna swego Jednorodzonego dał, aby każdy, kto w Niego wierzy, nie zginął, ale miał życie wieczne. Albowiem Bóg nie posłał swego Syna na świat po to, aby świat potępił, ale po to, by świat został przez Niego zbawiony” (J 3,16-17).

Warto w tym miejscu zwrócić uwagę na jeszcze jeden tekst nowotestamentalny, który odnosi się bezpośrednio do Jezusowego Serca. Odnajdujemy go w Ewangelii według św. Mateusza. Jezus najpierw wielbia Ojca, który objawia się ludziom maluczkim i pokornym, po czym woła: „Przyjdźcie do Mnie wszyscy, którzy utrudzeni i obciążeni jesteście, a Ja was pokrzepię. Weźcie na siebie moje jarzmo i ucztujcie ode Mnie, bo jestem cichy i pokornego serca, a znajdziecie ukojenie dla dusz waszych” (Mt 11,28-29). Zapraszając do uczestnictwa w świętości Boga, Jezus stawia siebie za wzór. Mówiąc o sobie jako o Mistrzu, czyni to nie ze względu na godność Syna Bożego, lecz ze względu na cichość i pokorę, wskazując tym samym na upodobania swego Serca, które zawsze kieruje się w swoich wyborach stylem Ojca. Jego cichość i pokora wyrażają się w łagodności, dobroci, delikatności, cierpliwości,

przebaczeniu, miłosierdziu oraz otwartości na ubogich (por. Łk 4,18; 6,27-28.35-36)⁴.

Katechizm Kościoła katolickiego stwierdza, że wiara w Chrystusa czyni z człowieka syna Bożego⁵. „To przybrane synostwo przemienia go, pozwalając mu iść za przykładem Chrystusa; uzdalnia go do prawego działania i do czynienia dobra. W zjednoczeniu ze swym Zbawicielem uczeń osiąga doskonałość miłości – świętość”⁶. Jeśli więc świętość zostaje określona jako doskonała miłość na wzór Chrystusa, trudno się dziwić, że kult Najświętszego Serca Jezusowego, którego zasadniczym celem jest odkrycie miłości Boga oraz odpowiedź na nią ze strony człowieka, staje się jedną z istotnych pomocy dla rozwoju świętości. Zależność ta zostaje ukazana w licznych dokumentach Magisterium Kościoła, które na przestrzeni wieków ukazują ten kult jako streszczenie całej religii katolickiej⁷.

⁴ Por. I. DE LA POTTERIE, *Biblijne podstawy teologii Serca Chrystusa*, w: C. DRAŻEK, L. GRZEBIEŃ (red.), *Bóg bliski. Historia i teologia kultu Najświętszego Serca Jezusa*, Kraków 1984, s. 216-227; A. FEUILLET, *I fondamenti del culto al Cuore di Gesù secondo il Nuovo Testamento*, w: *Il Cuore di Gesù e la teologia cattolica. Atti del primo congresso internazionale del S. Cuore di Gesù. Barcellona 1961, Bologna-Napoli 1965*, s. 138-148.

⁵ Por. Katechizm Kościoła katolickiego, Poznań 1994, 1709.

⁶ Tamże.

⁷ PIUS XI, Encyklika *Miserentissimus Redemptor* o powszechnym obowiązku wynagrodzenia Najświętszemu Sercu Jezusa (1928), 1. Ujęcie kultu Bożego Serca jako kultu miłości Boga czyni go również czymś centralnym w życiu Kościoła. Pius XII określa go jako „doskonale zharmonizowany z istotą chrześcijaństwa, które jest religią miłości, i wypływający z podstawowych zasad doktryny chrześcijańskiej” [Pius XII, Encyklika *Haurietis aquas*, o Kulcie Serca Jezusowego (1956), IV, 2-3], natomiast Leon XIII nazywa „wypróbowaną formą pobożności” [Leon XIII, Encyklika *Annum sacrum* o poświęceniu rodzaju ludzkiego Najświętszemu Sercu Jezusowemu (1899), wstęp]. Por. L. POLESZAK, *Wypowiedzi Magisterium Kościoła na temat kultu Najświętszego Serca Pana Jezusa*, w: TENŻE (red.), *Serce Jezusa w dokumentach Kościoła. Dokumenty Magisterium Kościoła o Najświętszym Sercu Pana Jezusa od Klemensa XIII do Benedykta XVI*, Kraków 2006, s. 10-21.

Zasadnicze elementy kultu

Podstawowym elementem kultu Najświętszego Serca Jezusowego jest poznanie Osoby Jezusa poprzez odkrycie Jego miłości. Miłość ta staje się najbardziej widoczna w znaku przebitego na krzyżu Serca. Zasadniczą przyczyną kultu uwielbienia należnego Bogu, jaki Kościół oddaje Sercu Zbawiciela, jest zjednoczenie natury Bożej i ludzkiej w Chrystusie. Przedmiotem i centrum tego kultu jest więc najpierw sama Osoba Słowa Wcielonego, której symbolem miłości jest Serce⁸.

Duchowość karmi się kontemplacją Serca Jezusowego prowadzi człowieka do tajemnicy Boga – Miłości Nieskończonej. Staje się On bliski człowiekowi w znaku zranionego i chwalebego Serca Zbawiciela. Bóg jest miłością, która ofiaruje się człowiekowi. Co więcej, jest odwieczną komunią miłości Ojca i Syna, i Ducha Świętego. Ten wymiar trynitarny kultu wskazuje na życie wewnętrzne Trójcy: Ojca, który się daje w Synu; Ojca i Syna, którzy dają się we wspólnej Miłości, którą jest Duch Święty. Pomimo niewdzięczności człowieka miłość Boga nie przestaje się objawiać i „w obliczu ludzkiego grzechu z miłości-daru staje się miłością-przebaczeniem, staje się miłosierdziem”⁹. Oddając cześć miłości drugiej Osoby Bożej, przywołuje się również miłość Ojca i Ducha Świętego. Poprzez Serce Jezusa, za natchnieniem Ducha Świętego, można dojść do doświadczenia miłości Ojca. Patrząc na przebity bok Jezusa, dostrzega się Serce Zbawiciela, co pozwala powiedzieć za św. Janem: „Myśmy poznali i uwierzyli miłości, jaką Bóg ma ku nam” (1 J 4,16)¹⁰.

Kult Serca Jezusowego, będąc w swojej istocie kultem miłości, jaką Bóg ukochał człowieka poprzez Jezusa, jest jednocześnie związany z odpowiedzialnością miłości, z którą człowiek winien zwrócić się do Boga, by nieść Mu uwielbienie, dziękczynienie oraz naśladować Jego miłość własnym życiem¹¹. Kształtowanie własnej miłości na wzór miłości Boga jest zwią-

⁸ Por. PIUS XII, Ecyklika *Haurietis aquas...*, dz. cyt., IV, 4.

⁹ A. TESSAROLO, *Teologia Serca Jezusowego*, Kraków 1997, s. 70.

¹⁰ Por. G. MANZONI, *Spiritualità e devozione al Cuore di Gesù*, „Dehoniana” (wyd. włoskie) 2 (1988), s. 194.

¹¹ Por. PIUS XII, Ecyklika *Haurietis aquas...*, dz. cyt., IV, 4.

zane z przykazaniem miłości, które Jezus nazwał nowym przykazaniem: „Przykazanie nowe daję wam, abyście się wzajemnie miłowali, tak jak Ja was umiłowałem” (J 13,34). „To jest moje przykazanie, abyście się wzajemnie miłowali, tak jak Ja was umiłowałem” (J 15,12)¹².

Autentyczny kult Serca Jezusowego ma więc zasadniczy wpływ na proces uświęcenia człowieka. To uświęcenie dokonuje się przede wszystkim poprzez rozwój miłości do Boga i do ludzi. Jest to odpowiedź na wezwanie Jezusa do naśladowania Jego cichego i pokornego Serca (por. Mt 11,29)¹³. W ten sposób kult Bożego Serca staje się – według określenia Piusa XII – „szkołą miłości”: „Kult Najświętszego Serca Jezusowego stanowi najskuteczniejszą szkołę tej miłości, na której powinno się wspierać Królestwo Boże w duszach poszczególnych ludzi, w rodzinach i w narodach”¹⁴. Tak rozumiany kult Serca Jezusowego nie jest więc kultem fakultatywnym, ale staje się kultem zalecanym przez Magisterium Kościoła, a przede wszystkim przez samego Zbawcę¹⁵.

¹² Por. S. NAWROCKI, *Główne elementy kultu Serca Bożego*, „Ateneum Kapłańskie” 3 (314) (1961) t. 62, r. 53, s. 217-218.

¹³ Święty Jan rozwija tę myśl w następujący sposób: „W tym przejawia się miłość, że nie my umiłowaliśmy Boga, ale że On sam nas umiłował i posłał Syna swojego jako ofiarę przebłagalną za nasze grzechy. Umiłowani, jeśli Bóg tak nas umiłował, to i my winniśmy się wzajemnie miłować” (1 J 4,10-11).

¹⁴ PIUS XII, Encyklika *Haurietis aquas...*, dz. cyt., V, 2.

¹⁵ „Nie ulega więc żadnej wątpliwości, że wierni oddając hołd Najświęstszemu Sercu Jezusa czynią zadość, z całą pewnością, najpoważniejszemu obowiązkowi, jakim jest służenie Bogu, oddając równocześnie Stwórcy i Odkupicielowi siebie samych wraz ze wszystkim, co posiadają, a więc swoje najgłębsze uczucia i czyny. W ten sposób spełniają posłusznie przykazanie Boże: «Będziesz miłował Pana Boga swego całym swoim sercem, całą swoją duszą, całym swoim umysłem i całą swoją siłą» (Mk 12,30; Mt 22,37). Dzięki temu nabierają pewności, że do oddania czci Bogu skłania ich nie korzyść prywatna, mająca na oku ciało lub duszę, albo życie doczesne czy wieczne, lecz sam Bóg, któremu pragną służyć poprzez akty miłości, uwielbienia i dziękczynienia. (...) W kulcie oddawanym Najświęstszemu Sercu Jezusa nie są najważniejsze zewnętrzne przejawy pobożności, a znaczenie tego kultu nie wiąże się wyłącznie z określonymi dobrami, które Chrystus prywatnie obiecał. Obietnice te zostały dane w tym celu, by ludzie spełniając swoje zasadnicze obowiązki religijne, jakimi są miłość i zadośćuczynienie, odnieśli przez to jak największe korzyści duchowe”. Tamże, V, 1.

Odpowiedź miłością za miłość, do której zachęca encyklika *Haurietis aquas*, obejmuje w zasadzie dwa uzupełniające się elementy. Pierwszy z nich dotyczy oddania się w miłości Bogu, czyli poświęcenia się Bożemu Sercu, drugi natomiast wynagrodzenia, czyli zadośćuczynienia za zło, którego domagał się Jezus w objawieniach w Paray-le-Monial¹⁶. Ujęcie kultu Serca Jezusowego w perspektywie wynagrodzenia zostaje wprowadzone w nauczanie Kościoła zasadniczo po raz pierwszy przez Piusa XI w encyklice *Miserentissimus Redemptor*¹⁷.

Autentyczna miłość do Boga, która rodzi się z właściwie rozwijanego kultu Serca Jezusowego, jest źródłem i jednocześnie owocem osobistego zjednoczenia z Bogiem. Z biegiem czasu przybiera ona postać miłości wynagradzającej, która pobudza człowieka do poświęcenia, bezinteresownej ofiary i służby.

Kult Najświętszego Serca Jezusowego wiąże się z praktykami pobożnościowymi, które chociaż nie należą do jego istoty, pomagają w pogłębieniu życia duchowego wiernych. Do najważniejszych form kultu należą: oddawanie czci obrazowi Serca Jezusowego, akty miłości, wynagrodzenia i zadośćuczynienia, pierwsze piątki miesiąca, Komunia Święta wynagradzająca, godzina święta, adoracja wynagradzająca, uroczystość Najświętszego Serca Jezusowego, Koronka do Najświętszego Serca Jezusowego, własny formularz mszalny, nabożeństwo czerwcowe, litania, Godzinki o Najświętszym Sercu Jezusowym, akty poświęcenia Bożemu Sercu. Liczne praktyki kultu zrodziły się bądź to z wyraźnego wskazania Jezusa podczas objawień św. Małgorzacie Marii Alacoque, bądź też z pogłębianej z biegiem czasu świadomości obowiązku wynagrodzenia za grzechy ludzkości. Praktyki te umieszczają ponadto całe życie człowieka, wszystkie jego działania i czynności w orbicie miłości do Bożego Serca.

¹⁶ Por. R. RAK, *Kult Serca Pana Jezusa na 300-lecie Objawień św. Małgorzaty Marii Alacoque 1674-1974*, „Ruch Biblijny i Liturgiczny” 3 (1975), s. 128-129.

¹⁷ Por. Pius XI, Encyklika *Miserentissimus Redemptor*..., dz. cyt., 4.

Wnioski praktyczne

Właściwie rozumiany kult Serca Jezusowego wciąż zachowuje swoją aktualność. Nie koncentruje się on bowiem na samych praktykach pobożnościowych, lecz zmierza do uświęcenia człowieka, które stanowi główny cel jego powołania. Kult ten pozwala zaspokoić pragnienie serca człowieka i ukazać nowy sens jego wędrówki. Jego pielęgnowanie prowadzi do ożywienia w człowieku wewnętrznych uczuć Chrystusa, do wniknięcia w tajemnicę Jego miłości. W ten sposób dochodzi do coraz głębszego i przemieniającego zjednoczenia człowieka z Bogiem. Kult Bożego Serca stanowi więc punkt wyjścia do przemiany serca człowieka, która nie zmierza do jego alienacji ze świata, ale pozwala przekształcić je na wzór Serca Bożego. Pielęgnowanie tego kultu przyczynia się do nadania właściwej hierarchii systemowi wartości człowieka. Podkreśla on bowiem wagę modlitwy, miłości, a także prowadzi do zjednoczenia z Bogiem, które jest celem jego życia i powołania.

Współczesny świat, w którym sekularyzm, laicyzm i aktywizm są bardzo rozpowszechnione, nie sprzyja rozwojowi tego kultu. Sprzeciwia się mu także powszechna niestety postawa odejścia od klasycznych dzieł duchowości, które uwrażliwiają człowieka na potrzebę kontaktu z Bogiem oraz zachęcają do osobistego doświadczenia, praktykowania miłości i życia głębokiej modlitwy. By móc wniknąć w misterium przebitego boku Jezusa Chrystusa, konieczne jest przyjęcie postawy zasłuchania, którą reprezentują Maria z Betanii i św. Jan Apostoł.

Aby kult Najświętszego Serca Jezusowego mógł się rozwinąć w całej pełni, konieczny jest rozwój życia duchowego, które prowadzi do doświadczenia miłości Boga i do świętości. Zażyła modlitwa, która pozwala trwać w ofiarnej miłości, otwiera człowieka na obecność Boga i Jego miłość. Dopiero z modlitwy, która prowadzi do kontemplacji, może się zrodzić wartościowe działanie, ponieważ duszą kontemplacji i działania jest właśnie ofiarna miłość.

Devotion to the Sacred Heart of Jesus as an aid in realisation of universal vocation to sainthood

Summary

Devotion to the Sacred Heart of Jesus is one of the essential ways leading to the sanctification of the human being, which constitutes the main goal of man's vocation. This cult helps to fulfil the human heart's need and exhibit a new sense of one's journey. The cultivation of this worship results in an invigoration in the individual of Christ's inner feelings as well as an immersion in the mystery of His love. This leads to an ever deeper and transforming unity of the human being with God, which is the goal of one's life and vocation.

An authentic love towards God, which stems from a properly developing cult of the Divine Heart, is the source and at the same time the outcome of a personal union with God. With time, this union takes the shape of expiatory love, which propels the human towards dedication, selfless sacrifice and ministry.

In order for the cult of the Sacred Heart of Jesus to evolve to its fullness, it requires the development of one's spiritual life, which leads to the experience of God's love and sanctity. Devoted prayer, allowing the human to persist in selfless love, opens him into God's presence and His love. Only from a prayer that guides towards contemplation valuable actions can stem, as the soul of contemplation and action is the selfless love itself.

Bibliografia

- De La Potterie I., *Biblijne podstawy teologii Serca Chrystusa*, w: C. Drążek, L. Grzebień (red.), *Bóg bliski. Historia i teologia kultu Najświętszego Serca Jezusa*, Kraków 1984, s. 204-229.
- Feuillet A., *I fondamenti del culto al Cuore di Gesù secondo il Nuovo Testamento*, w: *Il Cuore di Gesù e la teologia cattolica. Atti del primo congresso internazionale del S. Cuore di Gesù. Barcellona 1961, Bologna-Napoli 1965*, s. 133-177.
- Katechizm Kościoła katolickiego, Poznań 1994.
- Leon XIII, Encyklika *Annum sacrum* o poświęceniu rodzaju ludzkiego Najświętszemu Sercu Jezusowemu, Rzym 1899.

- Manzoni G., *Spiritualità e devozione al Cuore di Gesù*, „Dehoniana” (wyd. włoskie) 2 (1988), s. 181-194.
- Nawrocki S., *Główne elementy kultu Serca Bożego*, „Ateneum Kapłańskie” 3 (314) (1961) t. 62, r. 53, s. 214-223.
- Pius XI, Encyklika *Miserentissimus Redemptor* o powszechnym obowiązku wynagrodzenia Najświętszemu Sercu Jezusa, Rzym 1928.
- Pius XII, Encyklika *Haurietis aquas* o kulcie Najświętszego Serca Jezusowego, Rzym 1956.
- Poleszak L., *Wypowiedzi Magisterium Kościoła na temat kultu Najświętszego Serca Pana Jezusa*, w: tenże (red.), *Serce Jezusa w dokumentach Kościoła. Dokumenty Magisterium Kościoła o Najświętszym Sercu Pana Jezusa od lemensa XIII do Benedykta XVI*, Kraków 2006, s. 9-23.
- Rak R., *Kult Serca Pana Jezusa na 300-lecie Objawień św. Małgorzaty Marii Alacoque 1674-1974*, „Ruch Biblijny i Liturgiczny” 3 (1975), s. 125-135.
- Sobór Watykański II, Konstytucja dogmatyczna o Kościele *Lumen gentium*, Rzym 1964.
- Tessarolo A., *Teologia Serca Jezusowego*, Kraków 1997.

Ks. Leszek Poleszak, sercanin, doktor teologii, rektor Wyższego Seminarium Misyjnego Księży Sercanów w Stadnikach, w pracy naukowej zajmuje się teologią Najświętszego Serca Jezusowego oraz duchowością.